

Schumpeter ve Galbraith: Entelektüeller versus Teknostrüktür

Yazar(lar) / Author(s)

Doç. Dr. Adem Levent
Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Bursa-
Türkiye.

e-posta: ademlevent@uludag.edu.tr

(Sorumlu Yazar/Corresponding author)

Makale Bilgileri/Article Information

Tür-Type: Araştırma makalesi-Research article

Geliş tarihi-Date of submission: 15. 04. 2024

Kabul tarihi-Date of acceptance: 09. 07. 2024

Yayım tarihi-Date of publication: 30. 11. 2024

Hakemlik-Review

Hakem sayısı-Reviewers: İki Dış Hakem-Two
External

Değerlendirme-Review: Çift Taraflı Kör

Hakemlik-Double-blind

Etik/Ethics

Etik beyan- Ethical statement: Bu çalışmanın
hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.

Benzerlik taraması- Plagiarism checks

Yapıldı-İntihal.net-Yes-İntihal.net

Etik bildirim- Complaints

ictimaiyatdergi@gmail.com

Çıkar çatışması-Conflict of interest

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

The Author(s) declare(s) that there is no

conflict of interest

Finansman-Grant Support

Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek
alınmamıştır.

No funds, grants, or other support was
received.

Lisans- License

CC BY-NC 4.0

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>

Öz

Joseph A. Schumpeter ve John Kenneth Galbraith, 20. yüzyılın etkili iki evrimci iktisatçısıdır. Bir sistem olarak kapitalizmin 19. yüzyıldan 20. yüzyıla geçerken yaşadığı değişim ve bu değişime bağlı olarak kapitalist sistem içinde var olan kurumsal yapıların iktisadi davranışları şekillendirme süreci, hem Schumpeter'in hem de Galbraith'in düşüncesinin odağını oluşturmaktadır. Schumpeter'in 20. yüzyılın ilk yarısında yaptığı analizlerin bir benzerini, Galbraith, 20. yüzyılın ikinci yarısında sürdürmüştür. Ancak Schumpeter ve Galbraith'in kapitalizmin değişim dinamiğini yeniliklerle açıklamaları uyumluysen bu sistemin geleceğine ilişkin analizleri farklıdır. Schumpeter kapitalizmin geleceğini tehdit eden muhalifleri, entelektüeller olarak gösterirken Galbraith'in düşüncesindeki entelektüeller, uzmanlaşmış teknik bilgileriyle teknostrüktür üyeleridir. Teknostrüktür üyeleri, kapitalizmi tehdit etmekten ziyade onu tahkim eden bir işleve sahiptirler. Kapitalist sistemde entelektüeller ve teknostrüktür üyeleri üstlenmiş oldukları roller bakımından karşıt konumdadırlar. Bu çalışma, Schumpeter ile Galbraith'in kapitalist sistemin kurumsal yapılarına ve geleceğine ilişkin düşüncelerini entelektüeller özelinde irdelemektedir. Dolayısıyla Schumpeter ve Galbraith'in sosyal teorilerine dayanarak entelektüellerin kapitalist sistem içindeki konumunu analiz etmek, çalışmanın ana hedefini oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Schumpeter, Galbraith, kapitalizm, entelektüeller, teknostrüktür

Schumpeter and Galbraith: Intellectuals versus Technostructure

Abstract

Joseph A. Schumpeter and John Kenneth Galbraith are two influential evolutionary economists of the 20th century. The process of shaping the economic behaviours of institutional structures existing within the capitalist system as it transitioned from the 19th to the 20th century, and depending on this change, forms the focus of both Schumpeter's and Galbraith's thoughts. Galbraith continued Schumpeter's analysis in the second half of the 20th century. However, while Schumpeter and Galbraith's explanations of capitalism's dynamic of change with innovations are compatible, their analyses of the future of this system differ. While Schumpeter portrays the opponents threatening the future of capitalism as intellectuals, in Galbraith's thought, intellectuals are members of the technostructure with specialized technical knowledge. Members of the technostructure have a function that reinforces capitalism rather than threatening it. In terms of the roles they assume within the capitalist system, intellectuals and members of the technostructure are in opposite positions. This study examines Schumpeter's and Galbraith's thoughts on the capitalist system's institutional structures and future, specifically within the context of intellectuals. Therefore, the study's main objective is to analyze the position of intellectuals within the capitalist system based on the social theories of Schumpeter and Galbraith.

Keywords: Schumpeter, Galbraith, capitalism, intellectuals, technostructure

Atıf- Citation (APA)

Levent, A. (2024). Schumpeter ve galbraith: entelektüeller versus teknostrüktür. *İçtimaiyat*, 8(2), ss. 485-498. DOI:

<https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1468743>

1. Giriş

İktisat sosyolojisi, ekonomik eylemleri, ilişkileri ve süreçleri sosyal bağlamda açıklamaya çalışan iktisat ile sosyolojinin kesişim yerinde yer alan alt bir araştırma sahasıdır. Ya da iktisat ve sosyoloji disiplinlerini birleştiren bir köprü olarak görülmektedir. Bu bakımdan iktisat sosyolojisi, ekonomik davranışları kendi başına ele alan iktisat biliminden farklıdır. Aynı zamanda Max Weber'in tanımladığı anlamda amaç-rasyonel, değer-rasyonel, geleneksel ve duygusal olmak üzere dört tür sosyal eylemle ilgilenen sosyolojiden de farklıdır. İktisat sosyolojisi, ekonomik yaşamın sosyolojik kategorilerini inceler (Zafirovski ve Levine, 1997, s. 265-266). Ekonomik yaşamın sosyolojik kategorilerini inceleyen iktisat sosyolojisi, çoğunlukla sosyologlar tarafından ele alınmıştır.

Sosyologların iktisat sosyolojisini başlatmaya yönelik üç büyük girişimi vardır. Birincisi, Alman tarihçi okuluna dayanan ve merkezinde Weber'in olduğu Alman iktisat sosyolojisi (*Wirtschaftssoziologie*) geleneğidir. İkincisi, Saint-Simon'un "endüstriyel toplum" analizine dayanan ve 20. yüzyılın başlarında Durkheim Okulunun çalışmalarıyla doruğa ulaşan Fransız sosyoloji ve ekonomi geleneğidir. Sonuncusu ise 1950'lerde Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Talcott Parsons ve Neil Smelser gibi sosyologların "ekonomi ile toplumu" birbirine yakınlaştırma geleneğidir (Swedberg, 1991, s. 252). Ancak iktisat sosyolojisine sadece sosyologlar değil, iktisatçılar da katkı sunmuştur. Joseph A. Schumpeter bu iktisatçıların başında gelmektedir. Schumpeter'in yenilik ve girişimcilik temalarını ele aldığı *İktisadi Kalkınma Teorisi ile İş Çevrimleri* çalışmaları, iktisat sosyolojisine büyük katkılar olarak değerlendirilebilir (Swedberg, 1989, s. 509). Schumpeter ([1954] 2006, s. 518), iktisat sosyolojisini iktisadi davranışların ve ekonomik kurumların analizi olarak tanımlamıştır. Başka bir deyişle Schumpeter için iktisat sosyolojisi, ekonomik davranışları şekillendiren güçler ile kurumları kapsamaktadır (Schumpeter [1952] 2003, s. 134). Ekonomik davranışları şekillendiren kurumlar hükümet, mülkiyet, miras ve sözleşmeyi içerir (Swedberg, 1989, s. 514).

Schumpeter'in tanımladığı iktisat sosyoloji, sosyolojik kurumsalcılığa ve Thorstein Veblen'le başlatılan orijinal kurumsal iktisada

¹ güçlü bir yakınlık sergiler (Zafirovski, 1999, s. 595). Bu bağlamda Schumpeter kadar güçlü olmasa da iktisat sosyolojisine kurumlar analiziyle katkı sunan bir diğer iktisatçı, John Kenneth Galbraith'tır. Neo-kurumsalcılık kapsamında çalışmalar sürdüren Galbraith'in kurumlar olarak ele aldığı yapılar, İkinci Dünya Savaşı sonrası Amerika ve Batı Avrupa gibi ileri kapitalist ülkelerde ekonomik ve politik gücü elinde bulunduran büyük şirketlerdir. Büyük şirketlerin yeni yönetici sınıfı teknostrüktür üyeleri, üretim ve tüketimi yönlendiren önemli bir güce sahiptir. Bu yönüyle teknostrüktür üyeleri, uzmanlaşmış teknik bilgileriyle 20. yüzyılda modern kapitalizmin esas yönelimini belirlemektedir. Büyük şirketleri merkeze alan teknostrüktür analiziyle Galbraith, başta Amerika olmak üzere ileri kapitalist ülkelerin ekonomik, sosyolojik ve politik gidişatı hakkında çarpıcı fikirler geliştirmiştir.

Bir sistem olarak kapitalizmin 19. yüzyıldan 20. yüzyıla geçerken yaşadığı değişim ve yine bu değişime bağlı olarak kapitalist sistem içinde var olan kurumsal yapıların iktisadi davranışları şekillendirme süreci hem Schumpeter'in hem de Galbraith'in düşüncesinin odağını oluşturmaktadır. Schumpeter'in 20. yüzyılın ilk yarısında yaptığı analizlerin bir benzerini, Galbraith, 20. yüzyılın ikinci yarısında sürdürmüştür (Audretsch, 2015). Bu nedenle

¹ Schumpeter'in kurumsal iktisatçı olarak değerlendirildiği bir çalışma için bkz. Gordon (1964).

Schumpeter ve Galbraith, aynı temalar üzerinde duran 20. yüzyılın en önemli iktisatçıları arasındadırlar. Ancak Schumpeter ve Galbraith'in kapitalizmin değişim dinamiğini yeniliklerle açıklamaları uyumluysen bu sistemin geleceğine ilişkin analizleri farklıdır. Schumpeter kapitalizmin başarıları neticesinde yıkılacağı hususunda emindir (Schumpeter, [1942] 2022, s. 83). Yine Schumpeter kapitalizmin geleceğini tehdit eden muhalifleri, entelektüeller olarak gösterirken Galbraith'in düşüncesindeki entelektüeller, uzmanlaşmış teknik bilgileriyle teknostrüktür üyeleridir. Fakat teknostrüktür üyeleri, kapitalizmi tehdit etmekten ziyade onu tahkim eden bir işleve sahiptirler. Kapitalist sistemde entelektüeller ve teknostrüktür üyeleri üstlenmiş oldukları roller bakımından karşıt konumdadırlar (Leathers, 1971; Levent, 2019, s. 75).

Her iki düşünürün yaklaşımında kapitalist sistemin yeniliklerle değişimi ve bu değişimin ana aktörünün kim olacağına ilişkin evrimci bir perspektif bulunmaktadır. Ancak söz konusu evrimcilik, iktisadi gelişmeyle aynı anlama gelmektedir.² Evrimcilik veya gelişme, kapitalist sistemin değişimi üzerinden açıklanan sosyal ve iktisadi nitelikli bir evrimciliştir. Biyolojik analogilerden ve biyolojik indirgemecilikten uzak olmasına rağmen 19. yüzyılın genel evrimci perspektifini³ taşıdığından ilerlemeci bir niteliği vardır. İster istemez doğa bilimlerinin genel yönelimini yansıtır. Aslında evrimcilik veya gelişme, tarihin olumsuzlanmasıdır. Her şeyin başlangıçta verili ve saklı olduğu anlamına gelir. Gelişme, bitki ve hayvanların biyolojik büyümesindeki gibi bir olgunlaşma sürecidir. Bu nedenle evrimcilik ya da gelişme natüralist bir çağrışım taşır (Gadamer, 2023, s. 16-17). Biyolojik, kültürel, sosyal veya teknolojik olmak üzere bütün evrimci yaklaşımlarda görülen düşünce zaafı hem Schumpeter'in hem de Galbraith'in yenilik ve iktisadi gelişmeyi içeren düşüncelerine de mündemictir. Zaten evrimcilik, özü itibarıyla uzun vadeli ve ilerlemeci değişim süreçleriyle ilgili bir endişeyi içerir (Nelson ve Winter, 1982, s. 10).

Elinizdeki çalışma, Schumpeter ile Galbraith'in kapitalist sistemin kurumsal yapılarına ve geleceğine ilişkin düşüncelerini entelektüeller özelinde irdelemektedir. Her ikisine göre kapitalist sistemin kurumsal yapılarının ve geleceğinin ana aktörü entelektüellerdir. Dolayısıyla Schumpeter ve Galbraith'in sosyal teorilerine dayanarak entelektüellerin kapitalist sistem içindeki konumunu analiz etmek, çalışmanın ana hedefini oluşturmaktadır. Bu amaçla çalışmanın ilk kısmında Schumpeter'in kapitalist sistem içinde entelektüellere biçtiği rol ele alınacaktır. Ardından Galbraith'in 20. yüzyılın ikinci yarısında kapitalist sistemi tahkim edici entelektüel bir sınıf olarak tanımladığı teknostrüktür üyeleri irdelenecektir. Böylelikle Schumpeter ile Galbraith'in kapitalist sistemin geleceğine ilişkin düşüncelerinin farklılığı kendiliğinden gün yüzüne çıkacaktır.

² Schumpeter, yenilik kavramını gelişme olarak kullanmıştır. Schumpeter (2005, s. 115) için gelişme, ekonomik sistemin bir normundan başka bir norma küçük adımlara ayrıştırılmayacak şekilde geçişini ifade eder. Aynı zamanda gelişme, ilerleme ve evrimcilikle de neredeyse eş anlamlıdır. Galbraith da olayların fikirleri değiştirdiğine inanan evrimci bir iktisatçıdır (Reisman, 1990, s. 734).

³ 19. yüzyılın bir evrim yüzyılı olduğu söylenebilir. Schumpeter'e göre ([1954] 2006, s. 411, 412-419) 19. yüzyılda filozofların evrimciliği, Marksist evrimcilik, Condorcet ve Comte'un entelektüalist evrimciliği, tarihçilerin evrimciliği ve Darwinci evrimcilik olmak üzere beş farklı şekilde evrimci fikirler kategorize edilebilir. Fakat bundan daha da önemlisi tüm Batı düşüncesinin evrimi odağa alan natüralist niteliğinin bulunduğu iddia edilebilir (Levent, 2022).

2. Schumpeter'in Kapitalizm Analizi ve Entelektüeller

Schumpeter'in sosyal teorisinde girişimci, yenilik ve gelişme kavramları birbirine bağlıdır. Schumpeter, metodolojik bireycilik ilkesine göre hareket ettiği için yenilik ve gelişmeyi bireyle başlatır (Swedberg, 1989, s. 518). Schumpeter'in kapitalizmi bir araştırma nesnesi olarak analiz ettiği sosyal teorisinde birey, girişimcidir. Kapitalist toplumdaki ekonomik değişim mekanizmaları, girişimcilik faaliyetleriyle başlatılır.⁴ Kapitalist toplumdaki nesnel fırsatlar ya da koşullar, girişimcilik faaliyeti aracılığıyla gerçekleştirilir ve bunların analizi, kapitalist çağdaki ekonomik değişimlerin araştırılmasında önemlidir. Bu açıdan bakıldığında girişimcinin tanımlayıcı özelliği, yeni şeyler yapmaktır. Ya da yenilik/inovasyon yapmaktır (Schumpeter, 1947, s. 150-151). Başka bir deyişle girişimcinin fonksiyonu, yeni bir ürün üretmeye yönelik denenmemiş bir teknolojik imkânı kullanarak yeni bir malzeme tedarik etmek, yeni bir kullanım alanı bularak mevcut bir ürünü yeni bir yolla üretmek veya bir endüstriyi yeniden organize etmektir. Girişimci, herkesin anladığı rutin işlerin dışına çıkar ve buna bağlı olarak çevre buna direnir (Schumpeter, [1942] 2022, s. 154).

Schumpeter'in yapmaya çalıştığı ve aynı zamanda büyük ölçüde başardığı şey, yeniliğin nasıl açıklandığına dair bir anlayış geliştirmektir. Yenilik, sosyal bir olgudur ve ekonomik gelişmeyi ya da evrimi şekillendirir. Yenilik, işleri yapmanın yeni ve daha iyi yollarına ilişkin bir vizyona sahip olan özverili bireyler ile hareketsiz bir sosyal ortam arasındaki sürekli bir mücadelenin sonucu olarak tasvir edilir. Schumpeter'e göre yeni fikirlere karşı bu toplumsal direnişin arkasındaki ana faktör eski fikirlerin, inançların ve rutinlerin gücüdür (Fagerberg, 2003, s. 135). Schumpeter için evrim fikri, tek başına ekonomik gelişme ile değil, birbiriyle ilişkili ekonomik, politik, sosyal ve kurumsal değişim süreçleriyle tanımlanır. Evrimin veya gelişmenin özü, başlı başına teknik değişikliklerde değil, yeniliği gerçekleştiren insan faktörlerinde yatmaktadır. Pasif ve aktif insan tipolojisi, Schumpeter'in evrim veya gelişme kavramının ontolojik öncülünü oluşturur (Shionoya, 2007, s. 65-66). Ekonomideki içsel değişimlerin açıklanmasında hedonistik-statik (pasif) insan ile enerjik-dinamik (aktif) insan arasındaki ayrıma dayanır (Shionoya, 2007, s. 67).

Aktif insan olarak 19. yüzyılın tipik endüstriyel girişimcisi, yeni bir üretim yöntemini yeni bir şirkette hayata geçirerek uygulamaya koyan ve başarılı olursa bir şirketin sahibi olan veya şirkette yönetici pozisyonuna yerleşen kişidir. Günümüzün büyük ölçekli şirketlerinde, kimin girişimci olarak değerlendirilmesi gerektiği sorunu ortaya çıkmaktadır (Schumpeter, 1947, s. 154). Schumpeter, bu sorunu modern şirketin yöneticisiyle açıklamaya çalışır. 20. yüzyılda girişimcinin yerini, modern şirket almıştır.

Schumpeter ([1942] 2022, s. 156) için kapitalist girişimcinin rolü, Ortaçağ savaşıncısının bireysel liderliğini andırır. Girişimci tıpkı lider gibi kişisel karizma, gayret ve cesaretle başarı elde eder. Girişimci başarılarıyla burjuva sınıfına dâhil olsa da yine başarıları sayesinde ilerlemeyi otomatiğe bağlama eğilimindedir. Bu durumda da kendi kendini gereksiz kılmaktadır. Büyüyen bürokratikleşmiş dev endüstriyel şirketler sadece küçük ve orta ölçekli firmayı devre dışı bırakmak ve sahiplerine el koymakla kalmaz, sonunda girişimciyi de devre dışı bırakarak burjuvazi sınıfına hâkim olmaktadır. Yani kapitalizmin ruhu ve kalbi olan girişimci yok olmakta

⁴ İktisat teorisinde girişimcilik denince Schumpeter dışında akla gelen bir diğer isim Israel M. Kirzner'dir. Kirzner (1973, s. 124) dengeye yönelen girişimci teorisine Schumpeter'den farklı bir düşüncede ilerlediğini belirtmiştir.

ve girişimcinin yerini yönetici almaktadır (Swedberg, 1989, s. 518). Girişimcinin yerini yönetici alınca ve teknoloji bir takım uzmanların işi haline gelince yenilik rutinleşmiştir. Bu nedenle kapitalist süreç, insansızlaşma ve otomatikleşme yolundadır. Kapitalizmin bürokratikleşmesi baskın çıkmaktadır (Bell, 2013, s. 110).

Schumpeter'e göre kapitalizm, 19. yüzyıldan 20. yüzyıla geçerken iki durumla yüz yüze gelir. Birincisi, kapitalist sistemin taşıyıcısı girişimci, zaman içinde yerini modern büyük şirket yöneticisine bırakır. İkincisi ise kapitalizm kendi içinde entelektüel muhaliflerini doğurur. Neticede, kapitalizm, ekonomik başarısızlığıyla değil, başarılarıyla son bulur (Schumpeter, [1942] 2022, s. 83). Kapitalizm parçalanacaktır. Kapitalist zihniyet, kendine düşman bir sosyal atmosfer yaratmakta ve ticaretin bürokratikleşmesi de kapitalizmin itici gücü olan girişimcinin işlevini köreltmektedir (Bell, 2013, s. 109). Kapitalizm dinamik bir sistemdir ve kapitalizmin söz konusu dinamizmi, kendi içinden gelmektedir. Girişimcinin getirdiği yenilikler, sistemi dinamik kılarken aynı zamanda bu yenilikler kapitalizmin altını da oymaktadır. Girişimci getirdiği yeniliklerle kendi fonksiyonunu da değiştirmektedir. Yenilikler rutine bindiği zaman girişimciye gerek kalmamaktadır. Şirket bürokrasisi girişimcinin yerini almaktadır. Benzer şekilde kapitalizmin dinamik doğası, kendi içinde muhalif bir grup olarak entelektüelleri doğurmaktadır. Entelektüeller eleştiri oklarını kapitalizme yönelterek sistemi tehdit etmektedirler.

İlkin girişimcilerin yenilikçiliği tarafından yönlendirilen kapitalist ekonomik gelişme, uzun vadede zamanın ruhunu (*zeitgeist*) anti-kapitalist yapacak ve bu da ekonomik yeniliğin gerçekleşmesinin daha zor olduğu bir sosyal atmosfer yaratacaktır (Shionoya, 2004, s. 339). Schumpeter'in kapitalizmin çöküşü tezinin özü, kapitalizmin talep ettiği toplumsal değerler ile kapitalizmin ürettiği *zeitgeist*'in çatışabileceği argümanına indirgenir. Kahramanca girişimcilik ile rasyonalist burjuva ideolojisi arasındaki tutarsızlık, Schumpeter'in iktisat sosyolojisini ekonomik gelişmedeki tarihselliğe uygulayan tezinin altında yatan temel fikirdir (Shionoya, 2007, s. 74-75).

İkincisi, kapitalizm, kendi içinde bir düşmanlık atmosferi üretir. Kapitalizme aktif düşmanlık sergileyen toplumsal grupların varlığını, yine kapitalizmin kendisi yaratır, eğitir ve sübvanseder. Bu durumun izahı, Schumpeter'e göre ([1942] 2022, s. 168) entelektüellerin sosyolojisi ile mümkündür. Entelektüeller, köylüler ve sanayi işçileri gibi bir toplumsal sınıf değildir. Toplumsal dünyanın her yerinde görülürler. Onları, basitçe yükseköğretim görmüş insanlar toplamı olacak şekilde tanımlamak da mümkün değildir. Ama yükseköğretim görmüş herkes potansiyel bir entelektüeldir. "Kol gücünün zıddı" şeklinde yapılacak bir entelektüel tanımlama da gereğinden fazla geniş bir betimlemedir. Pratik işlerde sorumluluktan uzak olmaları, en önemli özellikleridir. Ortaçağ dünyasında entelektüelin ortaya çıkmasına imkân veren manastırken modern dünyada onu geliştiren ve ona, matbaayı takdim eden kapitalizmdir. Ancak kapitalist sistemin kendi entelektüel sektörünü kontrol etmede hem isteksizliği hem de yetersizliği ortaya çıkmaktadır. Entelektüeller, kapitalist toplumun temellerini ufak ufak kemirme özgürlüğüne sahiptirler. Eleştiriyle geçimini sağlar ve kapitalizmin altını oyar (Schumpeter, [1942] 2022, s. 169-173). Kapitalist süreç, fikirleri ve davranışları rasyonalize ederek metafiziği, inançları ve romantizmi dışlar. Rasyonalitenin oluşturduğu eleştirel düşünce sınır tanımaz ve bütün kurumları, gelenek ve görenekleri karşısına alır. Bu süreç entelektüelin ortaya çıkmasıyla son noktayı bulur. Entelektüel hem bir eleştirmen hem de bir ütopyaacıdır (Bell, 2013, s. 109).

Entelektüeller ile kapitalizm arasındaki ilişki, Schumpeter'e göre keskin bir tezat oluşturur. Schumpeter, entelektüelleri, kapitalist sisteme karşı düşmanlığın açık savunucuları olarak

görür. Entelektüeller, kapitalist sistem tarafından yoksun bırakıldıklarını veya sömürüldüklerini hisseden çeşitli gruplarla (özellikle işçi sendikaları gibi gruplarla) aynı safta yer alarak, girişimci kapitalizm söz konusu olduğunda yıkıcı karakterde siyasi eylemi başlatan katalizör ajanlar olarak hizmet ederler (Leathers, 1971, s. 6). Her ne kadar entelektüeller varlıklarını kapitalist sisteme borçlu olsalar da kapitalizmin geleceğini tehdit ederler.

Kısacası Schumpeter, yetenekli insan kümelerini ekonomik ve politik tarihin arkasındaki itici güç olarak görmüştür. İlki, toplumun teknolojik sınırlarını ileriye taşıyan girişimcilerdir. İkincisi, burjuvazinin ticari bakış açısına yabancı siyasi işlevleri yerine getirerek kapitalist sistemi koruyacak soylulardır. Sonuncusu, neredeyse trajik bir eleştirel yıkım süreci içinde kapitalizmin etik temellerini baltalayarak onu yok etmeye yardımcı olan entelektüellerdir (Giersch, 1984, s. 104).

Schumpeter'in sosyal teorisinde iktisadi gelişmeyi anlamak için gerekli olan hem yenilik hem de yeniliğe tepki mekanizması, kapitalist bir kurumsal çerçeve içinde içsel olarak açıklanır. Ancak kapitalist ekonomik sistem dışsal olarak verili kalır. Ayrıca, teknolojik değişimin girişimci faaliyetine etkisi, onun dinamik teorisi ile açıklanmaz, ekonomik sisteme dışsal olan bir "kara kutu" içinde kalır. Yeniliklerin kara kutusuna ilişkin sorgulamalar, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Schumpeterci iktisatçılara⁵ miras kalır (Shionoya, 2004, s. 338). Bir Schumpeterci iktisatçı olmasa da yenilikler ile kapitalizmin dinamizmine yönelik sorgulamalar, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Galbraith'in teknostrüktür analiziyle devam eder.

3. Modern Büyük Şirket ve Teknostrüktür

Galbraith'in modern büyük şirketleri konu edinen sosyal teorisi, Schumpeter'in 20. yüzyılın ilk yarısında bıraktığı kapitalizm analizini devam ettirir. Schumpeter'in girişimciyle başlattığı yenilikleri, Galbraith, modern büyük şirketlerle sürdürür. Başka bir ifadeyle Schumpeter'in kapitalizm analizinde var olan girişimci, yenilik ve gelişme üçlüsü, Galbraith'in düşüncesinde büyük şirket, yenilik ve gelişme üçlüsüyle yer değiştirir. Girişimci yerini büyük şirketlere devrederek modern kapitalizm yoluna güçlenerek devam eder.

Galbraith'in başlangıç noktası, kapitalizmin geleceğine ilişkin Amerikan toplumunun tüm katmanlarında görülen dikkate değer bir "sinir bozukluğudur" (Bell, 2013, s. 113). İlgili sinir bozukluğu, piyasanın birkaç şirket tarafından domine edilmesidir. Birkaç büyük şirket, piyasada fiyatları saptayabilir ve üretimi denetleyebilir. Ancak bu şirketler büyüdükçe ekonomik toplumun doğası da değişmeye başlamaktadır. Çağdaş toplumda değişimin asıl itici gücü, modern büyük şirkettir. Modern şirket, teknoloji ve örgütlenme yoluyla tüm toplumu ve ekonomiyi etkisi altına almaktadır (Galbraith, 1988, s. 70-71). Ekonomik yaşam küçük şirketlerle, küçük sermayeyle ve tek sahiplikle başlamıştır. Buna uygun bir ekonomik teori gelişmiştir. Ancak ileri teknolojiyi

⁵ İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrası olmasa da 1980'li yıllarda Schumpeter'in fikirleri, sosyal bilimciler arasında giderek yaygınlaşmıştır. 1980 sonrası Schumpeter'den esinlenen ve ekonomilerin niteliksel dönüşümüne neden olan dinamik süreçleri ele alan literatür, neo-Schumpeterci olarak anılmaya başlanmıştır. Yenilik ve özellikle teknolojik yenilik, neo-Schumpeterci iktisadın en belirgin gündemini oluşturmaktadır (Hanusch ve Pyka, 2007). Elbette neo-Schumpeterci literatür ile Schumpeter'in fikirlerinin tamamen uyuşturduğunu söylemek güçtür (Shionoya, 2007). Schumpeter, bireylerin getirdiği yenilikleri ele alırken neo-Schumpeterci yaklaşım, büyük oranda şirketlerin getirdiği yenilikleri analiz eder. İlki daha insan odaklıyken ikincisi teknoloji odaklıdır. 1980'lerde Schumpeterci fikirlerin yaygınlaşmasını sağlayan temel çalışma, Richard R. Nelson ve Sidney G. Winter'dan (1982) gelmiştir. Nelson ve Winter (1982, s. 39), yaklaşımlarının neo-Schumpeterci olduğunu dile getirmişlerdir.

kitlesel sermaye kullanımıyla birleştiren modern büyük şirketlerin ortaya çıkmasıyla bu gerçeklik değişmiştir. Büyük şirketlerin varlığı, ekonominin otomatik olarak modern endüstri toplumuyla özdeşleştirilen kısmıdır (Galbraith, 1967, s. 8-9).

Ana akım iktisat teorisi söz konusu durumu yeterince açıklayamamaktadır. Çünkü ana akım iktisadi fikirler, yoksulluk dünyasını açıklamak üzere ortaya çıkmışlardır. Bu fikirler, modern şirketlerin egemen olduğu refah dünyasına uyum sağlayamamaktadır. Galbraith'in ana teması ise ekonomik gücün büyük şirketlerde yoğunlaşması ve büyük şirketlerden kaynaklanan sosyal ve çevresel dengesizliktir. Galbraith, büyük şirketlerle gelen modern refahın eşitsiz gelişiminin sonuçlarını ortaya çıkarmaya çalışır (Dunn ve Pressman, 2005). Öte yandan Galbraith'in ana akım iktisat teorisinden tamamen koptuğunu söylemek de mümkün değildir. Yapmaya çalıştığı şey, ana akım iktisat teorisinin temel yapı taşlarından vazgeçmeden ekonomiyi teknik olmaktan çıkarıp sosyal bilime dönüştürerek zamanının standart iktisat teorisini tamamlamaktır. Bu bağlamda, neo-kurumsalci olarak Galbraith'in modern endüstriyel sistem teorisi ve onun merkezi endüstrileşme sürecinin mantığı, özel bir öneme sahiptir (Gruchy, 1969, s. 6-7). Galbraith (1967, s. 402), *Yeni Endüstri Devleti*'nde standart iktisatçıların çalışmalarına atıfta bulunarak şöyle demiştir: "Her aşamada niceliksel ve niteliksel olarak onların çalışmalarından yararlandım; onların ön çabaları olmadan yazamazdım."

Büyük şirketlerin gücü ele geçirmeleriyle birlikte ekonomide ikili bir durum ortaya çıkar. Bir yanda ekonominin yarısını oluşturan milyonlarca küçük şirket, diğer yanda ekonominin öbür yarısını oluşturan birkaç büyük şirket bulunmaktadır (Galbraith, 1967, s. 9; Galbraith, 1988, s. 78). Büyük şirketlerden oluşan tarafa planlı sistem denir. Bunlar, Amerika'da, geçen yüzyıldaki değişim için şirketlerin gücünü yansıtan, yaklaşık 1.000 ila 2.000 firma, tüm özel ekonomik ürünün yaklaşık yarısına katkıda bulunmaktadır. 1967'de 200.000 şirketten 200 imalat şirketi değer olarak tüm üretilen malların yüzde 42'sini sevk etmiştir. Daha sonraki rakamlar daha fazla yoğunlaşmayı gösterir. 1971'de 13.687 ticari bankadan 50'si tüm varlıkların yüzde 48'ine sahiptir. 1.805 hayat sigortası şirketinden en büyük 50'si tüm varlıkların yüzde 82'sine sahiptir. Ekonominin bu yarısının karşısında dağınık bir sektör olarak piyasa sistemi yer alır. Amerika'da piyasa sistemi, çiftlikler, hizmet ve profesyonel işletmeler, inşaat firmaları, sanatsal işletmeler, küçük tüccarlardan meydana gelen 10 ila 12 milyon küçük işletmeden oluşur (Galbraith, 1977, s. 192).

Ekonomiyi asıl yönlendiren taraf, modern büyük şirketlerin domine ettiği planlı sistemdir. Galbraith, planlı sistemin gücünü ve onun ekonomik ilişkilerini incelemeye ve ekonomilerin gerçek evrimi ile işleyişini analiz edip anlamaya çalışmıştır. Galbraith'in teknostrüktür olarak adlandırdığı bürokratik aygıtın etkisini genişletmek için şirket, piyasayı kontrol etmeyi ve piyasanın yerine geçmeyi amaçlar. Güç, şirketi anlamak için çok önemlidir. Şirketin doğasının doğru anlaşılması, gücün toplumda nasıl kullanıldığının ve bu güçten kaynaklanan ekonomik sonuçların analiziyle sonuçlanır (Dunn ve Pressmann, 2005, s. 162). Güç, bir zamanlar sermayeye erişimini onu diğer üretim faktörleriyle birleştirmek için kullanan klasik girişimciye de geçmemiştir. Planlama sistemde girişimcinin rolü azalmaktadır. Güç, yenilik arayışında olan, modern endüstriyel teknoloji ve planlamanın gerektirdiği çeşitli teknik bilgi, deneyim veya diğer yeteneklere sahip kişilerin oluşturduğu teknostrüktür birliğine geçmiştir (Galbraith, 1967, s. 58-59).

Grup karar alma süreçlerine veya oluşturdukları organizasyona katılanların adı yoktur. Bu organizasyona teknostrüktür adı verilir (Galbraith, 1967, s. 71). Teknostrüktür, şirket

yöneticileri, avukatlar, bilim insanları, mühendisler, iktisatçılar, kontrolörler, reklamcılar ve pazarlamacılardan oluşur (Galbraith, 1988, s. 239). İkinci Dünya Savaşı sonrası, modern büyük şirketlerde güç, sahiplerden teknostrüktür üyelerine geçmiş ve hissedarların gücü giderek zayıflamıştır. Hisselerin çoğunluğu, yönetim tarafından seçilen yöneticilere verilmektedir. Yöneticiler, şirketin kontrolünü sağlam bir şekilde elinde tutmaktadır (Galbraith, 1967, s. 49-50). Bu bakımdan aile kapitalizminin dönüşerek şirket kapitalizmine dönüşümü, Galbraith'in ana gündemidir. Yöneticilerin şirkette mülkiyet hakları yoktur ve kendi iktidarlarını mirasçılara geçiremezler. Organizasyonda sahip olmaktan kontrol etmeye doğru geçişe paralel olarak mülkiyetten şirkete doğru bir değişim olmuştur (Bell, 2013, s. 115-116).

Artık planlı sistemdeki kıt girdi, tarım aşamasındaki gibi toprak veya sermaye değildir. Mühendisler, reklamcılar, muhasebeciler, lobiciler, avukatlar gibi yüksek vasıflı uzmanlardan oluşan nitelikli ve eğitilmiş insan gücüdür. Ayrıca uzmana ve uzmanlığa verilen insan gücü, yalnızca kolektif kararlar alan dengeli ekipler halinde değerlidir. Her birey, ne kadar kararlı ve bilgili olursa olsun, planlı sistemindeki karar alma gücü hakkında çok az şey bilir. Ekipler içindeki bilgi paylaşımının hiçbir alternatifi yoktur (Reisman, 1990, s. 738).

Bu nedenle çağdaş toplumdaki güç bireylerde değil, şirketlerdedir. Modern ekonomik toplum, amaçları bakımından gerçek bir kişiden çok daha üstün olan grup kişiliğini organizasyon yoluyla sentezleme konusunda başarılı bir çaba olarak anlaşılabilir. Tipik olarak birçok kişinin uzmanlaşmış bilimsel ve teknik bilgisinden, birikmiş bilgi veya deneyiminden ve sanatsal veya sezgisel anlayışından yararlanırlar. Ve bu, yüksek düzeyde teknik ekipman kullanan profesyoneller tarafından bir araya getirilen, analiz edilen ve yorumlanan daha fazla bilgi tarafından yönlendirilir. Son karar yalnızca bilgileri ilgili olan herkesten sistematik olarak faydalandığında bilgilendirilecektir (Galbraith, 1967, s. 60-61).

Sonuçta Galbraith için Schumpeter haklıdır: Girişimci ortadan kaybolmuştur.⁶ Piyasa, arz ve talebin soyut değişimlerine dayandığı için talepkâr bir kurumdur. Planlama, şirketin faaliyetini düzenlerken üzerinde tam kontrole sahip olduğu birçok karmaşık değişkene hâkim olmayı gerektirir. Galbraith'in *Yeni Endüstri Devleti*'nde büyük bir dikkatle tanımladığı ve adına teknostrüktür dediği şey budur (Boutillier, 2006, s. 64). Yenilik, askeri araştırmaların önemi nedeniyle sıklıkla devletle yakından bağlantılı olan şirketin Ar-Ge departmanının çalışmasının meyvesidir (Boutillier, 2006, s. 61).

Modern endüstriyel karar vermede çok sayıda bireyin bilgilerinden yararlanma ve bunları değerlendirme ihtiyacının üç temel çıkış noktası vardır. Öncelikle modern endüstrinin teknolojik gereksinimlerinden kaynaklanmaktadır. Uzmanlaşmış yeteneklerin birleşimini gerektiren ikinci faktör, ileri teknolojiden, buna bağlı sermaye kullanımından ve bunun sonucunda ortaya çıkan planlama ihtiyacından ve buna eşlik eden bu planlamayı etkileyen dış faktörlerin kontrolünden kaynaklanmaktadır. Son olarak, bu tür uzmanlaşmış yeteneklere duyulan ihtiyaçtan yola çıkarak bunların koordinasyonuna duyulan ihtiyaç ortaya çıkmaktadır (Galbraith, 1967, s. 61-63).

Teknostrüktürün bilgiye bağımlılığı, eğitim sisteminin önemli yardımcı desteğini gerektirir ve onu alır. Teknostrüktür ile entelektüel topluluk arasındaki uyum, sistemin başarısı için hayati

⁶ Kapitalist ekonominin işleyişini girişimcinin arbitraj kârı üzerinden açıklayan Kirzner ise aksini düşünür. Girişimci ortadan kaybolmamıştır. Asıl mesele, girişimcinin fonksiyonlarını doğru anlamaktır. Kirzner (2017) için girişimcinin kârını doğru anlamak, hem kapitalizme ilişkin "gereksiz" suçlamaları ortadan kaldıracak hem de kapitalist piyasa sisteminin nasıl işlediğiyle ilgili doğru yaklaşımlar sergileyecektir.

öneme sahiptir. Eğitim sisteminin yoğun ve kapsamlı bir şekilde geliştirilmesi için yapılan büyük kamu harcamaları, teknostrüktür tarafından kabul edilmekte ve teşvik edilmektedir. Çünkü bu sistem onların yüksek eğitilmiş insan gücü ve yeni teknik bilgi üretimi ihtiyacını karşılamaktadır. Böylelikle teknostrüktür ile entelektüel topluluk arasında yüksek düzeyde uyumun önü açılır (Leathers, 1971, s. 6). Başka bir deyişle olaylar teknostrüktürü üretir ve teknostrüktürün yüksek eğitim almasını gerektirir. Teknostrüktür entelektüeller, yazarlar ve düşünürler ile eğitim ve bilim camiasıyla iç içe olmalıdır. Daha fazla eğitimci, genişletilmiş bir teknostrüktürün olmazsa olmazıdır. Genişletilmiş bir teknoloji yapısı, kaçınılmaz olarak genişlemiş bir entelijansiyaya yol açar (Reisman, 1990, s. 743).

Galbraith'in teknostrüktürün işlevlerine yönelik bu tespitleri, Gramsci'nin organik entelektüel yaklaşımını andırır. Gramsci için ekonomik üretim dünyasında her toplumsal sınıf kendisiyle birlikte organik entelektüel oluşturur. Kapitalist şirket sahibi, hem endüstri teknisyeni hem ekonomi bilgini hem de yeni kültürün ve hukukun örgütleyicisini yaratır. Bu organik entelektüeller, birer uzmandırlar (Gramsci, 1967, s. 17-18). Örneğin, bir deterjan ya da havayolu şirketinin piyasadan daha fazla pay almasını sağlamak için teknikler geliştiren reklamcı veya halka ilişkiler uzmanı, demokratik bir toplumda olası müşterilerin rızasını kazanmaya, tüketicinin ve seçmenin düşüncelerini yönlendiremeye çalışan biri, organik entelektüeldir (Said, 2018, s. 22). Bu yönüyle Galbraith'in terminolojisindeki teknostrüktür üyeleri, Gramsci'nin organik entelektüel tanımına benzerdir ve kapitalist sistem içinde yerine getirmiş oldukları işlevler bakımından da oldukça gerçekçidir. Teknostrüktür üyeleri, uzmanlaşmış bilgileriyle organik entelektüelin yaptığı işlevi yerine getirirler. Şirketin çıkarlarına göre hareket ederler ve kapitalizmi tahkim eden bir işleve sahiptirler. Galbraith'a göre reklamcılar ve halkla ilişkiler uzmanları gibi teknostrüktür üyeleri, şirket çıkarları için yeni istekler ve ihtiyaçlar üretirler. Reklamlar yoluyla ihtiyaç dışı istekler üretmek toplumu manipüle ederler. Tüketimi, üretime bağımlı kılarlar (Galbraith, 1970, s. 150-151). Galbraith'in terminolojisindeki entelektüeller olarak teknostrüktür üyeleri, Schumpeter'in entelektüellerin sosyolojisinde tasvir ettiği şekilde kapitalizmin altını oyan bir görev icra etmezler. Aksine kapitalizmin devamını sağlayan kritik bir pozisyonadırlar. Bu bağlamda Schumpeter'in entelektüeli ile Galbraith'in teknostrüktürü, kapitalist sistem içinde üstlenmiş oldukları roller bakımından karşı karşıyadır.

Büyük şirketlerin yönetici aklı olan teknostrüktür, işlevleri dolayısıyla kapitalizmi yıkmak bir yana, daha da tahkim eder. Galbraith'in vizyonunda kapitalizm yerini Schumpeter'in öngördüğü şekilde sosyalizme bırakmaz. Aksine bu iki sistem giderek birbirine yakınlaşır. Kapitalizm ile sosyalizm arasında bazı örgütsel ve teknolojik benzerlikler gelişir. Sovyetler Birliği'nde olduğu gibi Amerika'da da büyük şirketlerin gelişimi önemli bir bürokrasinin oluşumu anlamına gelir (Boutillier, 2006, s. 62).

4. Entelektüeller ve Kapitalizmin Geleceği

20. yüzyılın başında Schumpeter, Marx'ın izinden giderek kapitalizmin geleceğini sorgulamıştır.⁷ Galbraith, 1960'ların sonunda *Yeni Endüstri Devleti*'ni yazarken, Marx ve Schumpeter'e atıfta bulunarak kendisini bu sorunsalın içinde konumlandırmıştır (Boutillier, 2006, s. 53). Kapitalizmin zaman içindeki dönüşümü ve geleceği, Schumpeter ve Galbraith'i aynı konular üzerinde düşünmeye sevk etmiştir. Schumpeter'i yineleyen Galbraith, durağan

⁷ Kapitalizmin geleceğine dair Marx ile Schumpeter arasında benzerliklerin sanıldığından daha fazla olduğuna ilişkin bir çalışma için bkz. Elliott (1980).

durum üretimiyle ilgili geleneksel meşguliyetin yerine, büyük ölçekli teknolojik değişimin gerçekleşmesini sağlayan bilinçli tasarım güçlerinin incelenmesini koymuştur (Dunn ve Pressman, 2005, s. 171). Bu bakımdan Schumpeter'in büyük şirketlerin ve teknolojinin tutumlar ve motivasyonlar üzerindeki etkilerine ilişkin analizi, Galbraith'in *Yeni Endüstri Devleti*'ne geçişle ilgili açıklamasıyla oldukça uyumlu görünür. Ancak Schumpeter bu eğilimlerin sonuçlarını Galbraith ile aynı şekilde görselleştirmemiştir. Kilit unsur, teknolojinin etkisine ve entelektüellere ilişkin vizyonlarında yatmaktadır. Schumpeter'de teknoloji, endüstriler arası rekabetin getirdiği değişikliklerde görülebilen sürekli bir yaratıcı yıkım fırtınasında kendini gösteren bir şey olarak düşünülür. Galbraith da ise teknoloji, kendi başına birincil özerk bir güçmüş gibi ele alınır. Galbraith, teknolojinin kendisini, kurumsal değişiklikleri zorlayan ve şekillendiren unsur olarak görür (Cramer ve Leathers, 1988, s. 52). Entelektüeller ise Schumpeter'de pratik işlerden yoksun eleştirmenlerken Galbraith'in yaklaşımında uzmanlık gerektiren teknik bilgileriyle pratik işlerde bulunmaktadırlar.

Schumpeter, Galbraith'a nazaran entelektüelleri mesleki alt gruplara ayırma konusunda başarısız gibi görünmektedir. Özellikle gazetecilere ve medya mensuplarına odaklanarak, Galbraith gibi "post endüstriyel" düşünürlerin çalışmalarında belirgin bir şekilde yer alan eğitime, yeterince önem vermemiştir. Galbraith ise bir yandan, modern endüstrinin ilerlemesi için eğitilmiş insan gücüne bağımlı olduğunu vurgulamış ve bilgiye dayalı iş dünyasının açık bir şekilde eğitilmiş ve akademik insan gücüne ihtiyacı çağrıştırdığını ileri sürmüştür. Diğer yandan, üreticinin yönlendirdiği talebin ve teknostrüktürün "kamu aldatmasının", eğitilmiş sınıfın eleştirel zekâsı ve dengeli perspektifi tarafından mahkûm edildiğini belirtmiştir. Bu durumda teknostrüktürün eğitim ihtiyacı neticesinde bir "paradoks" görünmüştür: Modern endüstriyel sistemde, ekonominin başarısı için organize "kamu aldatması" gerekir. Aynı zamanda modern endüstri, kendisini bu tür kandırmacalara karşı üstün hisseden ve entelektüel açıdan yozlaşmış olmasından üzüntü duyan eğitilmiş bir sınıfı beslemektedir.⁸ Galbraith, söz konusu paradoksun giderilmesinde ılımlı eğitimcilerin mantıklı reformları sonucu, modern endüstrinin daha dengeli olacağından emindir. Schumpeter ise tam tersine entelektüelleri, mantığı nadiren dinleyen duygusal hata bulucular olarak görmüştür (Reisman, 2004, s. 211).

Aslında Schumpeter'in özelde iktisadi düşünceye genelde sosyal teoriye ufuk açıcı katkısı olan yaratıcı yıkım kavramı, Galbraith'in çalışmalarına ve yazılarına en yabancı olanıdır. Galbraith'in kesin görüşü, Schumpeter'in yeniliğin merkezi rolüne yaptığı vurguyla aynı olsa da yenilikçi faaliyetin altında yatan kaynak konusunda farklıdır. Schumpeterci yeniliğin, büyümenin ve ekonomik gelişmenin itici gücü olarak yaratıcı yıkım kavramı, Galbraith'in düşüncesinde yoktur. Bunun yerine Galbraith, yenilikçi süreci, statükoyu korumak olarak görmüştür (Audretsch, 2015, s. 200). Statükoyu koruma teknostrüktürün teknik bilgisiyile mümkündür. Bu bağlamda Galbraith'in düşüncesinde yaratıcı yıkımın tek anlamı, onun girişimci ve bireyci Sanayi Devrimi olarak gördüğü dönemden, yönetilen kapitalizmin çağına geçişte yatmaktadır. Sanayi

⁸ Galbraith'a göre yükseköğretimin yaygınlaşmasıyla çoğalan akademisyenler ve eğitimciler, yetiştikleri topluma olumlu bakmazlar. Eğitim, eleştirel zekânın geliştirilmesine yöneliktir ve özgün araştırma yapan bir adayın yalnızlığının mantığı tarafından kendi başına düşünmeye zorlar. Eğitim doğası gereği bireyselken teknostrüktür ise kolektiftir (Reisman, 1990, s. 743). Her ne kadar bu tespitleriyle Galbraith, dengeleyici güç perspektifini eğitim ve entelektüeller dünyasına taşısa da entelektüellerin ana işlevi artık muhalefet değildir. Teknostrüktür, entelektüellerin muhalefetini içselleştirerek onları düzene entegre etmede başarılıdır. Teknostrüktür için uzmanlaşmış teknik bilginin getirdiği itibar, muhalefetin getirdiği prestijden baskındır.

Devrimi'nin büyük girişimcilerinin yerini hiyerarşik büyük şirketler almıştır. *Yeni Endüstri Devleti*'nin büyük bir kısmı, daha önceki bir dönemdeki girişimci ve birey çağının yerini neden büyük şirketlerin doğasında olan bürokrasiye bıraktığını açıklamaya adanmıştır (Audretsch, 2015, s. 200-201).

Genel olarak Galbraith, Schumpeter'in girişimci kapitalizminin yok ettiğini öne sürdüğü değişim güçlerinin aslında modern teknolojinin emirlerine yanıt olarak yeni çıkarlar uyumu ürettiğini öne sürmüştür. Schumpeter'in sisteme düşmanlığın sürekli kışkırtıcıları olarak gördüğü entelektüeller, Galbraith için söz konusu yeni uyumun hayati üyeleridir. Bu nedenle teknostrüktür üyeleri, modern endüstriyel sistemin ayrılmaz bir parçası olan son derece ilerlemiş teknolojiyi geliştirmek ve kontrol etmek için gerekli bilgiyi sağlamada vazgeçilmez bir işlevi yerine getirirler (Leathers, 1971: 3).

Schumpeter'in entelektüellere biçtiği rolle Galbraith'in yeni yönetici sınıfı olan teknostrüktürün görevleri arasında bazı karşıtlıklar bulunmaktadır. Artık yeni entelektüeller sayılabilecek olan teknostrüktür üyeleri, kapitalizme karşıtlık beslemekten ziyade ona sempatiyle yaklaşmaktadır. Çünkü teknostrüktür, bilgiye, sadece üretim sürecinin hayati bir parçası olduğu için bağlı değildir. Aynı zamanda değişen kapitalizmin yeniliğinin bir sonucu olarak artık devrimci karakterini yitirmiştir. Modern şirketin devamını sağlayarak kendi geleceklerini sürdürmektedir. Bundan ötürü planlı sistemde eğitim önemli bir üretim faktörüdür ve modern büyük şirket sermayeden daha çok eğitime bağlıdır (Reisman, 1990). Bir üretim faktörü olarak eğitim, büyük oranda, devlet tarafından sunulduğu için planlı sistem ile devlet arasında çeşitli yakınlıklar mevcuttur. Entelektüeller, siyasal otorite üzerinde eleştirel olarak karar verici güç olmak isterlerken teknostrüktür bunu bürokrasi üzerinden yapmaktadır (Levent, 2019, s. 75).

Kapitalist sistem içinde, Schumpeter ile Galbraith'in sosyal teorilerindeki entelektüellerin rolüne ilişkin yorum farkı, entelektüel ile uzman arasındaki ayrımı gündeme getirir. Zygmunt Bauman'a göre (2018, s. 7) 20. yüzyılın hemen başında türetilen entelektüeller sözcüğü, Aydınlanma çağıyla bağlantılı toplumsal merkeziliği ve küresel kaygıları yeniden yakalamaya yönelik bir girişimdir. Sözcük, politik sürece doğrudan müdahale etmeyi ahlaki sorumlulukları ve kolektif hakları olarak gören romancıların, şairlerin, sanatçıların, gazetecilerin, bilim insanlarının ve toplumca bilinen kişilerin oluşturduğu karışık bir topluluğu kapsar. Uzmanlar ise kısmi bilgileri ve belirli alanda odaklanmış kaygılarıyla entelektüellerin torunlarıdır. Örneğin, Julien Benda (2021, s. 48), tam da Bauman'ın ifade ettiği gibi, 20. yüzyılın ilk yarısında ahlaki sorumluluğu yüksek entelektüel profili sunar. Entelektüellerin görevlerinin haksızlığa karşı adalet ve hakikat anlayışına dayalı bir dayanışma tesis etmek olduğunu söyler. Bu minvalde Schumpeter, 20. yüzyılın başındaki entelektüeller perspektifini benimseyerek entelektüellerin rolünü kapitalizme muhalif bir çizgide belirtirken Galbraith ise ilgili entelektüellerin torunları olan uzmanları, modern büyük şirketlerin teknostrüktür üyeleri biçiminde ele alır. Ancak uzman torunların kapitalist sistem içindeki rolleri, ataları gibi muhalefet değil, şirketin büyümesi ve prestiji için teknik destek vermektir. Kısacası uzmanlar olarak entelektüeller, kapitalizmin zaman içindeki değişimine bağlı olarak muhalif yönlerini yitirmiş ve düzeni sahiplenerek onu yeniden üreten bir pozisyona evrilmişlerdir. Entelektüellerin torunları olarak teknostrüktür üyeleri, kapitalist statükoyu korumaktadırlar.

Schumpeter'in kapitalizm içindeki entelektüeller vizyonu, Benda'nın 20. yüzyılın başında entelektüellere biçilen genel atmosferi yansıtır. Entelektüeller ahlaki sorumluluğu yüksek, muhalif ve bağımsızdırlar. Bu nedenle de kapitalizmin iflah olmaz muhalifleridir. Ancak

Galbraith, entelektüellere ilişkin bu vizyonu sürdürmez. Çünkü İkinci Dünya Savaşı sonrası başta Amerika olmak üzere ileri kapitalist ülkelerin pratiklerinin değiştiğini düşünür. Uzmanlaşmış teknik bilgileriyle kapitalist düzenin devamını sağlayan teknostrüktür üyeleri, muhalif veya eleştirel pozisyonda değillerdir. Mevcut konumları itibariyle muhalif ve eleştirel olmaları da pek mümkün görünmemektedir. Benda'nın terminolojisiyle söylenirse Galbraith'in teknostrüktür üyeleri, "entelektüellerin ihanetinin" yeni pratisyenleridir.

5. Sonuç

Schumpeter ve Galbraith, 20. yüzyılın iki büyük iktisatçısıdır. İktisadın zaman içinde nasıl değiştiği ve giderek toplumu nasıl şekillendirdiği üzerine odaklanmışlardır (Audretsch, 2015, s. 198). Aynı zamanda iktisat sosyolojisinin ana teması olan iktisadi gelişme ile sosyal değişim arasındaki etkileşimin (Zafirovski ve Levine, 1997, s. 268) ana aktörleri olan girişimciler ve modern şirketler, ikilinin düşünce gündemini oluşturmaktadır. Söz konusu temalara ilgileri dolayısıyla 19. yüzyıldan 20. yüzyıla değişen çağdaş kapitalizmin doğasını betimlemeye devam etmişlerdir. Çağdaş kapitalizmi, hem yüksek üretim hem de yüksek tüketimle açıklayan ikili, kapitalist sistemin geleceğini de soruşturmuşlardır. Söz konusu araştırma nesnelere kapsamının genişliği nedeniyle iktisat biliminin standart sınırlarını aşmış birer kamusal entelektüel dönüşmüşlerdir.

Schumpeter ve Galbraith'in düşüncelerinin iktisadi değişim ve gelişme temaları içermesi, Batı düşüncesine 19. yüzyılda rengini veren evrimci sosyal teori bağlamında hareket ettiklerini de göstermektedir. Evrimci veya ilerlemeci düşünce burada kilit rol oynamaktadır. Kapitalist sistem, zaman içinde ilerlemekte ve yeni toplumsal sorunlar doğurmaktadır. Sorun, kapitalizmin 19. yüzyıldan 20. yüzyıla değişim geçirmesi ve ilerlemesi değil, kapitalizmin değişirken yeni sosyal sorunlar üretmesi ve standart iktisat teorisinin ilgili sorunları çözmede yetersiz kalmasıdır. Aslında hem Schumpeter'in hem de Galbraith'in temel yaklaşımının bu olduğunu söylemek abartı olmayacaktır. İkili için değişimi anlamak ve bunun esas sürükleyicisinin kim olduğunu kavramak önem arz etmektedir. Temel arayışları, Batı düşüncesinin natüralist temellerinin eleştirel sorgusunu yapmak değildir.

Schumpeter, çağdaş kapitalizmin sürükleyici gücünü girişimcide bulurken kapitalist sistemin iç eleştirisini entelektüellerin sosyolojisiyle açıklamıştır. Galbraith ise 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kapitalizmin sürükleyici gücünün girişimciden modern büyük şirkete geçtiğini belirtmiş ve modern şirketin yeni yönetici sınıfı olan teknostrüktürü analiz etmiştir. Galbraith'a göre bu durumun neticesinde toplumu ve ekonomiyi yönlendiren ana güç, bireysel kapitalistten yönetici teknostrüktüre geçmiştir. Aynı zamanda ilgili geçişle kapitalizmin iç eleştirisini gerçekleştiren entelektüellerin de işlevi değişmiştir. Entelektüeller artık kapitalizm karşısında bağımsız eleştirmen değil, kapitalist sistemin işleyişine teknik bilgileriyle hizmet eden birer uzmana dönüşmüşlerdir. Bu yönüyle ikili arasında kapitalist sistem içinde entelektüellerin konumu ile kapitalizmin geleceğine ilişkin yorum farkı ortaya çıkmaktadır.

Bir tarafta kapitalizm karşısında idealist bir entelektüel portre, diğer tarafta kapitalizmin iç işleyişinin temel sürükleyicisi ve gerçekçi bir uzman portresi yer almaktadır. Ancak her iki analizde de kapitalizmin zaman içinde getirdiği değişimin bilgi dünyasındaki yansımaları bulunmaktadır. Schumpeter'de daha soyut düşünen ve düzene mesafeli entelektüel sınıf, Galbraith'da pratik işler becerebilen ve kapitalizmin işleyişinden kendine de büyük paylar devşirebilen sınıfa dönüşmektedir. Yalnız her iki düşünürde de ortak nokta, kapitalizmin zaman

içinde getirdiği değişimin bilgi dünyasındaki yansımalarının ilerlemeci nitelikler taşımasından ötürü evrimci olmasıdır.

Kaynakça

- Audretsch, D. B. (2015). Joseph Schumpeter and John Kenneth Galbraith: Two sides of the same coin? *Journal of Evolutionary Economics*, 25: 197-214.
- Bauman, Z. (2018). *Yasa koyucular ve yorumlayıcılar* (çev. Kemal Atakay). İstanbul: Metis Yayınları, 5. Baskı.
- Bell, D. (2013). *İdeolojini sonu: Ellilerdeki fikirlerin tükenişine dair* (çev. Volkan Hacıoğlu). Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Benda, J. (2021). *Aydınların ihaneti* (çev. Cem Soydemir). Ankara: Doğu Batı Yayınları, 4. Baskı.
- Boutillier, S. (2006). The end of capitalism: J. K. Galbraith versus K. Marx and J. A. Schumpeter. B. Laperche, J. K. Galbraith & D. Uzunidis (Ed.), *Innovation, Evolution and Economic Change: New Ideas in the Tradition of Galbraith* içinde (s. 53-71), Cheltenham: Edward Elgar.
- Cramer, D. L. & C. G. Leathers (1988). Schumpeter and Galbraith: A comparative analysis on the modern corporate Economy. *History of Economics Society Bulletin*, 10(1): 47-56.
- Dunn, S. P. & S. Pressman (2005). The economic contributions of John Kenneth Galbraith. *Review of Political Economy*, 17(2): 161-209.
- Elliott, J. E. (1980). Marx and Schumpeter on capitalism's creative destruction: A comparative restatement. *The Quarterly Journal of Economics*, 95(1): 45-68.
- Fagerberg, J. (2003). Schumpeter and the revival of evolutionary economics: An appraisal of the literatüre. *Journal of Evolutionary Economics*, 13: 125-159.
- Gadamer, H. G. (2023). *Felsefenin başlangıcı* (çev. Mehmet Barış Albayrak). İstanbul: Albaraka Yayınları.
- Galbraith, J. K. (1967). *The new industrial state*. London: Hamish Hamilton.
- Galbraith, J. K. (1970). *The affluent society*. Middlesex: Penguin Books, Second Edition.
- Galbraith, J. K. (1977). The bimodal image of the modern economy: Remarks upon receipt of the Veblen-Commons award. *Journal of Economic Issues*, 11(2): 189-200.
- Galbraith, J. K. (1988). *Ekonomi kimden yana* (çev. Belkis Çorakçı ve Nilgün Himmetoğlu). İstanbul: Altın Kitaplar.
- Giersch, H. (1984). The age of Schumpeter. *The American Economic Review*, (74)2: 103-109.
- Gordon, R. A. (1964). Institutional economics in contemporary economics, Dorfman, J., C. E. Ayres, N. W. Chamberlain, S. Kuznets & R. A. Gordon (Ed.), *Institutional economics: Veblen, Commons, and Mitchell reconsidered* içinde (s. 123-147), Berkeley: University of California Press.
- Gramsci, A. (1967). *Aydınlar ve toplum* (çev. Bertan Onaran). İstanbul: Çan Yayınları.
- Gruchy, A. G. (1969). Neoinstitutionalism and the economics of dissent. *Journal of Economic Issues*, 3(1): 3-17.
- Hanusch, H. & A. Pyka (2007). Principles of neo-Schumpeterian economics. *Cambridge Journal of Economics*, 31(2): 275-289.
- Kirzner, I. M. (1973). *Competition and entrepreneurship*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Kirzner, I. M. (2017). The entrepreneurial market process: An exposition. *Southern Economic Journal*, 83(4): 855-868.
- Leathers, C. G. (1971). Intellectual activism: A Schumpeterian threat to the new industrial state. *Nebraska Journal of Economics and Business*, 10(3): 3-11.
- Levent, A. (2019). Teknoloji, yenilik ve güç: Kurumsal iktisat özelinde bir inceleme. *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1): 70-78.
- Levent, A. (2022). *Evrimci politik iktisat: Biyolojik evrimciliğin iktisat ve sosyal teoriye yayılımına ilişkin bir eleştiri*. İstanbul: Albaraka Yayınları.
- Nelson, R. R. & S. G. Winter (1982). *An evolutionary theory of economic change*. Cambridge, The Belknap Press.
- Reisman, D. A. (1990). Galbraith on ideas and events. *Journal of Economic Issues*, 24(3): 733-760.
- Reisman, D. A. (2004). *Schumpeter's market: Enterprise and evolution*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Said, E. (2018). *Entelektüel: Sürgün, marjinal, yabancı* (çev. Tuncay Birkan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 8. Baskı.
- Schumpeter, J. A. ([1942] 2022). *Kapitalizm, sosyalizm ve demokrasi* (çev. Mustafa Acar). Ankara: Serbest Kitaplar.
- Schumpeter, J. A. (1947). The creative response in economic history. *The Journal of Economic History*, 7(2): 149-159.

- Schumpeter, J. A. ([1952] 2003). *Ten great economists: From Marx to Keynes*. London: Routledge.
- Schumpeter, J. A. ([1954] 2006). *History of economic analysis*. London: Routledge.
- Schumpeter, J. A. (2005). Development. *Journal of Economic Literature*, 43(1): 108-120.
- Shionoya, Y. (2004). Scope and method of Schumpeter's universal social science: Economic sociology, instrumentalism, and rhetoric. *Journal of the History of Economic Thought*, 26(3): 331-347.
- Shionoya, Y. (2007). Schumpeter and evolution: A philosophical interpretation, *History of Economic Ideas*, 15(1): 65-80.
- Swedberg, R. (1989). Joseph A. Schumpeter and the tradition of economic sociology. *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, 145(3): 508-524.
- Swedberg, R. (1991). Major traditions of economic sociology, *Annual Review of Sociology*, 17: 251-276.
- Zafirovski, M. & B. B. Levine (1997). Economic sociology reformulated: The interface between economics and sociology. *The American Journal of Economics and Sociology*, 56(3): 265-285.
- Zafirovski, M. (1999). Economic sociology in retrospect and prospect: In search of its identity within economics and sociology. *The American Journal of Economics and Sociology*, 58(4): 583-627.